

Při popisu Smiřického činnosti v letech 1423–1427 pracuje Jukl s novým pojmem kolštejnská strana (podle Hynka Kolštejnského z Valdštejna), kterou ovšem nijak nedefinuje, ani ideově, ani personálně. Případnou nosnost této konstrukce tedy bude nutno ověřit, v každém případě autor přináší některé cenné postřehy prosopografického charakteru, které ukazují na okruh Smiřického politických spojenců – a ukazují rovněž, že se tyto konexe utvářely již před výbuchem revoluce. Tvrzení, že Smiřický vystupoval jako samostatný činitel až po Kolštejnského smrti, však můžeme odmítnout i bez ohledu na to, zda přítakáme existenci kolštejnské strany, či nikoli.

Ačkoli autorův pohled není jednostranný, jeho sympatie zřetelně tíhnou k hlavnímu hrdinovi knihy. Jednání, které u jiných šlechticů označuje za pouze zjištěné, je u Smiřického setrváním na stálých pozicích. V této souvislosti vyřčené tvrzení, že by nástup krále Zikmunda Lucemburského odpovídal Janově politické orientaci od počátku revoluce, však považuji za značně diskutabilní. Jukl vztah mezi Zikmundem a Smiřickým značně idealizuje (oboustranný respekt vycházel mnohem spíše ze vzájemného uznání mocenských pozic), naopak zpochybňuje poměr mezi Janem a Rokycanou, na Smiřického údajně příliš radikálním.

Při výkladu majetkových poměrů se Jukl snaží vyřešit každou nadhozenou otázku, byť to dochované prameny zdaleka neumožňují. Míra spekulativnosti v těchto pasážích kontrastuje se střízlivým a fundovaným pohledem Zdeňka Berana, který se nedávno podobnou látkou zabýval. Jukl sleduje po celý výklad i věroučné postoje Smiřického a odmítá, patrně právem, že by se někdy vzdal kalicha, jak mu vyčítají někteří moderní autoři.

Jak vyznívá v knize závěrečné hodnocení jejího hrdiny? „Do skupiny bezohledných kariéristů, na jejíž špičce stáli Oldřich z Rožmberka a Zdeněk ze Šternberka, následování oportunisty (čti: zrádci) typu Jakoubka z Vřesovic či Bedřicha ze Strážnice, rozhodně pana Smiřického řadit nemůžeme“. Nechci polemizovat s tímto zařazením, neboť již kategorie bezohledných kariéristů či oportunistů považuji za značně problematické – ostatně dala by se najít řada dokladů, která by Smiřického do těchto škatulek rovněž spolehlivě zařadila. Podobná hodnocení však vychází z našich morálních perspektiv a se světem středověké šlechty mají mnohdy jen pramálo společného.

Sepsáním biografie Jana Smiřického bylo zaplněno jedno desideratum husitského bádání. Ačkoli kniha přináší celou řadu cenných postřehů,

snaha interpretovat a vysvětlit všechny nadhozené otázky značně přesahuje reálné výpovědní možnosti pramenů.

ROBERT NOVOTNÝ

Východočeská šlechta, její sídla a teritoria, ed. Zdeněk BERAN, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2013

256 s., ISBN 978-80-7422-259-7

Recenzovaná publikace vychází jako volné pokračování práce *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku* a kolektivní monografie *Území východních Čech od středověku po raný novověk*. Jelikož jde o počtu k 75. narozeninám Františka Musila, vedoucí autorského kolektivu Zdeněk Beran úvodem shrnuje jubilejní práci týkající se východočeské šlechty. Vlastní příspěvky jsou seřazeny do čtyř tematických částí, následují poznámky, německé a anglické shrnutí, seznam vyobrazení, pramenů a literatury, zkratk a místní a věcný rejstřík.

První část publikace je věnována majetkovým a správním aktivitám šlechty v regionu. Příspěvek editora knihy Z. Berana se zabývá problematikou tradic, sídel a majetku východočeské šlechty v procesu formování krajské správy. Autor se snaží ověřit, do jaké míry se držitelé krajských úřadů na Hradecku, Chrudimsku a Čáslavsku mezi lety 1400 a 1526 rekrutovali z majitelů největších panství. Konstatuje přitom rozdíly mezi Hradeckem, kde něco takového nelze pozorovat, s ostatními dvěma kraji. Ondřej Felcman se zabývá problematikou velkých pozemkových majetků na Chrudimsku a Hradecku a změnami jejich majitelů v letech 1436–1634. Příspěvek Jany Vojtíškové je zaměřen na otázku vzniku úřadu purkrabího hradeckého kraje. Shledává, že se jednalo o nový úřad ustavený až po husitských válkách, který zlepšil přístup okolní šlechty k některým právním úkonům.

Druhá část knihy shrnuje informace o některých šlechtických rodech a osobnostech. David Papajik sumarizuje informace o východočeském působení pánů ze Švabenic, Michal Faist zkoumá rod „z Brandýsa“ a původ Jana Jiskry. Dochází k závěru, že Janovým nejstarším doloženým majetkem byla manská ves Všechovice na Moravě. Ač zmiňuje i fakt, že někteří členové rodu z Brandýsa byli biskupskými many, jejich možnému genealogickému spojení s Janem pozornost nevěnuje.

Martin Šandera se zabývá životem postiženého syna Jiřího z Poděbrad Bočka a dochází k závěru, že musel být schopný právních úkonů. Robert Šimůnek analyzuje testament Mikuláše Trčky z Lípy a ve srovnání s pozdějšími dokumenty tohoto typu konstatuje jejich vzrůstající přesnost a podrobnost. Jaroslav Čechura se zamýšlí nad úvěrovými aktivitami posledních Smiřických, kterou vnímá pro její výši jako abnormální i ve střeoevropských podmínkách.

Třetí část, skládající se z pouhých dvou příspěvků, je věnována problematice šlechty a posvátného. Petr Charvát se zaměřil na vlastnictví liturgického mobiliáře v laickém prostředí v raném středověku na příkladu známého kolínské hrobu a podlažického nekrologia. Zde je možno upozornit na fakt, že i ve vrcholné středověkých nekrologiích je přítomnost zmínek o darech liturgických předmětů spíše pravidlem. V dalším příspěvku Boguslav Czechowicz spojuje reliéf krále z hradu Litice se symbolikou krále u jeruzalémského chrámu; srovnává dokonce rozměry hradu s velikostí chrámu a poměrně odvážně uvažuje tímto směrem o jeho symbolickém významu.

Čtvrtá část se zaměřuje na problematiku šlechtických sídel. O stavební podobě a dějinách východočeských hradů šlechty původem z Moravy pojednává Miroslav Plaček. Švábenické hrady na Trutnovsku považuje za pouhá kolonizační provizoria, při tom však opomíjí zajímavý údaj z předešlého sborníku této řady o existenci hradu Rechemburk ještě v letech 1366–1369. Martin Kosař se zabývá hradem Dubenec a jeho typologickým zařazením, přičemž naráží na problematiku odlišné terminův hrad a hrádek u archeologicky nezkoumaných objektů. Na základě zmínky o predikátu „z Dubence“ z roku 1229 a přítomnosti keramiky z 13. století uvažuje o dataci objektu již do první poloviny 13. věku a na základě půdorysu ho srovnává s Vítkovým Hrádkem u Blažova, kde však pro stáří lokality svědčí kromě písemné zmínky k roku 1267 i přítomnost zdíva s tzv. klasovou vazbou, zatímco na Dubenci nadzemní zdivo dochováno není. K otázce stavebníka hradu Lichnice se vrací Tomáš Somer. S použitím retrospektivní metody se snaží zjistit, kdy ztratili Lichtenburkové tento hrad a panství, a na základě analýzy dvou originálů jedné listiny z roku 1323 s rozdílným místem vydání uvažuje, že rod hrad již tehdy nevládnul a že hrad a městečko Chotěboř mohli Lichtenburkové ztratit v rozdílnou dobu. To sice úplně vyloučit nelze, autor ale pomíjí otázku, proč Jindřich z Lichtenburka ještě roku 1329 získal pronájem bojanovického újezdu vilémovského kláštera. Série tří listin Jana Lucemburského

týkajících se Chotěboře z 2. srpna – 17. září roku 1331 také spíše napovídá úsilí upravit správu nově získaného majetku, jehož součástí byly vždy obě lokality. Poslední studie od Jana Čížka a Jiřího Slavíka se věnuje problematice dějin a stavebního vývoje tvrze ve Studnici (okr. Náchod).

Sborník představuje podnětný příspěvek ke zkoumání středověkých a raně novověkých dějin východočeského regionu. Kromě zajímavých jednotlivin spatřuji jeho největší přínos ve studiích věnovaných dějinám správy a těch, které přispívají k vývoji metodiky komparace historického vývoje větších územních celků.

STANISLAV VOHRYZEK

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Vladimír VAVŘÍNEK, *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*, Vyšehrad, Praha 2013

384 s., ISBN 978-80-7429-344-3

Během 1150. výročí příchodu Cyrila a Metoděje, s nímž je natolik těžké spojit jakékoli aktuální sdělení, bylo možno sledovat řadu obskurních či přinejmenším rozpačitě vyznívajících vlastivědných a věroučných počinů. Mezi nimi se však objevila i jedna fundovaná vědecká práce, která je přitom díky svému srozumitelnému jazyku a širokému pojetí vstřícně mířena především na čtenáře z řad neoborníků. Její autor, přední byzantolog a slavista Vladimír Vavřínek, svými *Církevními misiemi v dějinách Velké Moravy* a především *Staroslověnskými životy Konstantina a Metoděje* ostatně již před padesáti lety k poněkud kulatějšímu výročí významně přispěl.

Dnes tedy shrnuje, upřesňuje a do širšího kontextu zasazuje své starší závěry vycházející z důkladného rozboru písemných pramenů, a navíc vrchovatou měrou využívá výsledků novějších archeologických výzkumů. Práce se díky bohatému a kultivovanému jazyku velmi dobře čte. Autor se jako znamenitý rétor sice dovede vystříhat nadbytečných cizích slov a vystačí si s jejich českými protějšky, o to smutnější je však množství překlepů, a to i v letopočtech. Vavřínek se navíc rozhodl publikovat tuto popularizační, leč ze samé své tematické podstaty nutně vnitřně diskutující práci bez poznámkového aparátu. Tuto skutečnost se snaží kompenzovat zahrnutím diskusních názorů jiných badatelů do samotného